

รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์
The Model Of Desirable Household Of Thai Society
According To Buddhist Ethics

จำเนียร จิรินัง

Jamnian Chirinung

พระมหาสากล สุภรเมธี

PhraMahasakola Subramedhi

สงวน หล้าโพนทัน

Sanguan Lapontan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University Roi-Et Campus

Email: jamnian6270@gmail.com.



Received: 17 December 2023; Revised: 25 December 2023; Accepted: 25 December 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย 2) ศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการครองเรือน 3) สร้างรูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ และ 4) เสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 รูป/คน คือ กลุ่มพระสงฆ์ 5 รูป กลุ่มนักวิชาการ 5 รูป/คน กลุ่มประชาชน 10 คน การวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า:

1. การครองเรือนที่คู่สมรสปรารถนาจะอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครใจใช้ชีวิตแบบฆราวาสวิสัยมี ธรรมะและความรักเป็นเครื่องปฏิบัติร่วมกัน 2. การครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ถือปฏิบัติตามหลัก 1) ฆราวาสธรรม 2) ศีล 5 3) โยนิโสมนสิการ 4) ทิฐุธรรมิกัตถประโยชน์ และ 5) หลักทศ 6 3. รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ มี 5 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบรักเดียวใจเดียว 2) รูปแบบการจัดความขัดแย้งในครอบครัว 3) รูปแบบทางอารมณ์ 4) รูปแบบทางด้านเศรษฐกิจในครอบครัว และ 5) รูปแบบการปฏิบัติหน้าที่สามี/ภรรยา 4. องค์ความรู้รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ “FBDR AEW MODEL” 1) F = Family problems หมายถึง ปัญหาการครองเรือน 2) B = Buddhist ethics หมายถึง หลักพุทธจริยศาสตร์ที่นำมาใช้ในการครองเรือน

- 3) D = Desired style of living หมายถึง รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย และ
 4) R = Resulting in หมายถึง คู่สามีภรรยาได้ปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์

คำสำคัญ: รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์, สังคมไทย, หลักพุทธจริยศาสตร์

Abstract

The objectives of this research article on the model of desirable household of Thai society according to Buddhist ethics were 1) to study the theoretical concepts regarding the desirable household of Thai society 2) to study the principles of Buddhist ethics regarding household ownership 3) to create a household style that was desirable for Thai society according to Buddhist ethics and 4) to present knowledge about a household style that was desirable for Thai society according to Buddhist ethics. It was a qualitative research. The research instruments were an interview form with a target group of 20 persons, namely 5 monks, 5 academics, and 10 people. Data analysis was descriptive analysis.

The results of the research found that:

1. A household in which married couples desired to live together voluntarily, living a Buddhism's virtues of a good household life (Gharavasadhamma) and love as common practices. 2. the desirable household of Thai society according to the principles of Buddhist ethics were 1) Gharavasadhamma 2) The 5 Precepts 3) Yonisomanasikara 4) Ditthadhammikattha (The Virtues of conductive to benefit), and 5) The Six Direction Principles. 3. There were 5 models of desirable household of Thai society according to the principles of Buddhist ethics: 1) The Model of One-hearted love 2) The Model of resolving conflict in the family 3) The Model of Desired style of living, 4) The Model of family economic, and 5) The Model of Failure to perform duties as husband/wife. 4. New knowledge regarding the desirable of household style of Thai society according to Buddhist ethics was the "FBDR AEW MODEL": 1) F = Family problems referred to couple that resulted in an unwanted family, 2) B = Buddhist ethics referred to the principles of Buddhist ethical used in a household in order to create a household that was desired by Thai society, 3) D = Desired form of household in Thai society, and 4) R = Resulting in referred to a married couple who practiced the principles of Buddhist ethics.

Keywords: The Model of Desirable household; Thai Society; Buddhist Ethics

บทนำ

มนุษย์มีหลักคำสอนทางจริยศาสตร์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้เป็นผู้ที่มีจิตใจที่มั่นคง และดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติสุข สามารถทนแรงต้านทานจากสภาพความบีบบังคับของสังคมอย่างดีเยี่ยม นอกจากนี้จริยศาสตร์ยังทำให้สังคมเป็นปึกแผ่น มีความสามัคคีของหมู่ชนในสังคมและได้ช่วยสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าที่สุดไปด้วยความสงบสุข ปัจจุบันการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรมได้ทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนไป จากสังคมที่อบอุ่นมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กับกลายเป็นว่าหมู่ชนในสังคมมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ไม่นับใจไมตรีเหมือนเมื่อครั้งในอดีต ปัญหาทางจริยธรรมทวีความรุนแรงมากขึ้น เช่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหายาเสพติดหรือแม้กระทั่งปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย ของนักเรียนนักศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่สร้างผลกระทบและเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้คนขาดความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตกเป็นทาสของวัตถุซึ่งเป็นเพียงสิ่งภายนอกที่ให้ความสุขแก่ชีวิตและไม่มีที่ยั่งยืน หลักจริยธรรมศีลธรรมไม่มีบทบาทสำหรับการดำเนินชีวิตเหมือนครั้งอดีตที่ผ่านมาทำให้มนุษย์ขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต มีชีวิตอยู่อย่างหวาดระแวง (จันทรงค์ อติวัฒนสิทธิ และคณะ, 2554) ตามหลักพระพุทธศาสนาสถาบันครอบครัวจะดำรงเป็นองค์ประกอบหนึ่งแห่งโครงสร้างสังคมอย่างมั่นคงได้ ก็โดยอาศัยสมาชิกอันเป็นส่วนประกอบของครอบครัว แต่ละคนปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม จุดเริ่มต้นของครอบครัว คือ การแต่งงานระหว่างชายและหญิง การที่ชายและหญิงแต่งงานกันเพราะเหตุปัจจัยหลายประการเช่น 1) เกิดจากความรักและความปรารถนาจะเป็นคู่ครอง ซึ่งกันและกันตลอดชาติ 2) เกิดจากความเห็นอกเห็นใจในชาติปัจจุบัน ซึ่งข้อนี้เกี่ยวเนื่องด้วยการสงเคราะห์ช่วยเหลือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง รวมทั้งการทำความดีของฝ่ายหนึ่งจนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นอกเห็นใจยอมรับเป็นคู่ครอง 3) ผู้ใหญ่จัดให้แต่งงานกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็ได้ว่าการแต่งงานแบบคลุมถุงชน 4) การแต่งงานโดยการซื้อหรือจ่ายเงินค่าตัวเจ้าสาวหรือเจ้าบ่าวให้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

ครอบครัวนั้นคือสถาบันขั้นพื้นฐานที่ทำให้ชีวิตมีความเจริญหรือความเสื่อม นอกจากนั้นแล้วครอบครัวยังถือเป็นแหล่งปลูกฝังคุณค่าทางศีลธรรม ดังนั้น ครอบครัวจึงมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมากยิ่งโดยคู่สมรสเป็นแกนกลางในการสร้างความอบอุ่น หากกล่าวไปแล้วชีวิตสมรสเปรียบได้กับนาวาที่ลอยอยู่กลางทะเล กับต้นเรือทั้งสองจะต้องช่วยกันประคองเรือให้ถึงฝั่ง หากพายุโหมกระหน่ำ โอกาสที่เรือจะอับปางก็มีมาก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประคองเรือให้ถึงฝั่ง หากพายุโหมกระหน่ำ โอกาสที่เรือจะอับปางก็มีมาก จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประคองเรือไปให้ได้ตลอดรอดฝั่งความมั่นคงของคู่สมรสจึงเป็นที่มาของความปลอดภัยทางสถาบันสังคม แม้สังคมเองก็ปรารถนาที่จะให้คู่สมรสอยู่กันไปตลอดรอดฝั่ง ปัญหาการหย่าร้างในสังคมทุกสังคมก็มีสาเหตุมาจากเกิดจากความขัดแย้งในชีวิตสมรสอันเป็นผลมาจากความล้มเหลวในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันระหว่างคู่สมรส เพราะความไม่เข้าใจกัน กล่าวคือ 1) คู่

สมรสแตกต่างกันในจุดยืนความคิด 2) คู่สมรสได้ตระหนักถึงความรู้สึกของคู่สมรสด้วยกัน และ 3) คู่สมรสไม่สามารถที่จะสื่อสารให้เข้าใจกันได้ถึงความรู้สึก และการรับรู้ของคู่สมรส (บุญประครอง ภาณุรัตน์, 2531)

จากการหย่าร้างของคู่สมรสดังกล่าว ทำให้พบว่าการหย่าร้างของคู่สมรสที่มีบุตรติดด้วยกันนั้น เป็นการเพิ่มปัญหาให้กับสังคมเป็นอย่างมาก “เพราะปัญหาของเด็กที่วิวาห์จากผู้ปกครองเป็นเหตุชักนำ ให้เด็กแสวงหาทางออกโดยการคบเพื่อน เทียวเตร่ เสพสิ่งเสพติดตลอดจนเกิดปัญหาด้านสุขภาพจิตกับเด็ก โดยเฉพาะเด็กซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่น เพราะเป็นวัยที่วิกฤติ อันนำไปสู่การก่อปัญหาสังคมได้มาก” ผลกระทบ ที่มาจากการหย่าร้างของมารดาบิดาดังกล่าวจำแนกได้ 4 ประเภท 1) ผลกระทบทางด้านสุขภาพ 2) ผลกระทบด้านสังคม 3) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และ 4) ผลกระทบด้านสถานภาพและบทบาท การหย่าร้างดังกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคมทุกสังคมเพราะมนุษย์ทุกคนล้วนเป็นผลผลิตอย่าง หนึ่งทางสังคม นอกจากนี้แล้วการหย่าร้างยังสร้างความเครียดให้กับบุคคลเป็นอย่างมาก (สุพัตรา สุภาพ, 2539) และบางกรณีการหย่าร้างถือว่าเป็นอุบัติเหตุที่ร้ายแรงของชีวิตทำให้จิตใจได้รับความ เจ็บปวดมากที่สุด บางคนถึงกับเสียชีวิตได้ เพราะการหย่าร้างนำมาซึ่งการสั่งสมปัญหาของคู่สมรส รวมไปถึง การก่อปัญหาให้กับบุตรธิดาซึ่งเป็นผลพวงของการสมรสด้วย ทำให้เด็กขาดความอบอุ่น การหย่าร้างนั้นมี สาเหตุมาจากความล้มเหลวของคู่สมรส ซึ่งกำลังเพิ่มมากขึ้นในสังคมปัจจุบัน อันเนื่องมาจากปัญหา แวดล้อมอื่น ๆ เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ ทางสังคม รวมไปถึงทัศนคติที่แตกต่าง ปัญหาในส่วนหนึ่งเกิด จากการที่คู่สมรสไม่ใส่ใจในคุณธรรมหรือภาวะด้านจิตใจของคู่สมรสเอง เพราะศาสนาถือว่าเป็นสถาบัน หนึ่งที่ช่วยขัดเกลาสังคมไม่ให้เกิดปัญหา และสร้างสันติสุขโดยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเป็นเครื่องมือ ในการแก้ปัญหาแก่สังคมสถาบันศาสนามีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ในทุกด้าน โดยแสดงบทบาท เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิตใจ (พระบุญแทน ชันธศรี, 2539) สังคมไทย เป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับ พระพุทธศาสนามาเป็นเวลาช้านานการดำเนินชีวิตจะควบคู่ไปกับศาสนาโดยการนำเอาหลักธรรมมาเป็น ครอบครองชีวิตเสมอมาโดยรวมถือว่า สังคมไทยกับพระพุทธศาสนาเอื้อเฟื้อเกื้อหนุนและส่งเสริมกันมาตลอด ในแง่ของจริยธรรมพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมไทยมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมจน ทำให้ สังคมมีความสงบร่มเย็นมีความสุขมาโดยตลอด กล่าวคือมีความผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยตั้งแต่เกิด จนกระทั่งตาย การดำเนินชีวิตด้วยการนำหลักธรรมทางศาสนาไปปฏิบัติเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ ของจริยธรรมที่ต้องมีในสังคม โดยเริ่มต้นด้วยตนเอง ครองครีว และสังคม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องรูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการครองเรือนที่พึงประสงค์ ของสังคมไทย เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการครองเรือน และเพื่อเสนอรูปแบบการครอง เรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพื่อให้รู้สภาพปัญหาการครองเรือนในสังคมไทย โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วิจัยในจังหวัดร้อยเอ็ด และรู้สภาพการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของการครอง

เรือนที่พึงประสงค์ พร้อมทั้งนำหลักธรรมในพุทธจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา และเพื่อเป็นการศึกษาวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อเป็นผลงานวิชาการสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการครองเรือน
3. เพื่อสร้างรูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์
4. เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจึงต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มพระสงฆ์ 5 รูป กลุ่มนักวิชาการ 5 รูป/คน กลุ่มประชาชน 10 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ในหลักการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation observe) 3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation)

ผลการวิจัย

สำหรับการวิจัยเรื่อง รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ได้ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหารูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เพื่อให้ผู้วิจัยทราบ

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย

การครองเรือนในพระพุทธศาสนา การที่คู่สมรสปรารถนาจะอยู่การครองเรือนสมัครใช้ชีวิตแบบฆราวาสวิสัยก็มีธรรมะเครื่องปฏิบัติ พอเหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ของผู้นั้นได้ เช่น หลักธรรมในฆราวาส

ธรรม เป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับผู้ครองเรือน ขาดข้อใด ข้อหนึ่งก็ได้ เพราะถ้าขาดแล้วก็จะทำให้ชีวิตการครองเรือนล่มสลายไปในทันที ลักษณะการครองเรือนในสังคมไทย ลักษณะการครองเรือน เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องพยายามใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ก่อปัญหาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือสายใยแห่งความรัก ที่เป็นตัวสอดประสานสมาชิกของครอบครัวให้เกิดความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น สามิภรรยาซึ่งถือว่าเป็นผู้นำของครอบครัวจึงมีความสำคัญ ในการดำเนินภารกิจนี้ร่วมกัน พื้นฐานของครอบครัวในระยะแรกก็คือ การอยู่ร่วมกันของสามิภรรยา การเป็นคู่ครองร่วมทุกข์ร่วมสุขของสามิภรรยา เป็นความมั่นคงของสถาบันครอบครัวคู่สามิภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธภาพที่สำคัญที่สุดในครอบครัว (ธรรมสภา, 2545)

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการครองเรือน ดังนี้

1) **ขรवासธรรม** คือ ผู้ทำหน้าที่ในการครองเรือนอย่างถูกต้องดีงามเพื่อยกระดับให้สูงขึ้นทั้งทางด้านการเลี้ยงชีพและยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขไม่มีความเดือดร้อน ในปัจจุบันหลักธรรม 4 ประการนี้มีความสำคัญในการครองเรือนโดยสรุป คือ สัจจะ ความจริง เป็นรากฐานให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน ประการที่ 2 ทมะ การฝึกฝนปรับปรุงตน เป็นเครื่องหมายนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและการทำงาน ประการที่ 3 ขันติความอดทน เป็นเครื่องช่วยให้ความเจริญก้าวหน้านั้นเป็นไปได้สำเร็จ เพราะมีความเข้มแข็งมีพลังที่จะช่วยเสริม และประการที่ 4 จาคะ ความเสียสละ มีน้ำใจ เป็นเครื่องบำรุงหล่อเลี้ยงมนุษยชนให้เกิดความชุ่มฉ่ำสดชื่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2566)

2) **ศีล 5** เป็นพื้นฐานแห่งการประพฤติดีของคน นับว่าเป็นกุศลธรรมสำคัญที่คนเราควรประพฤติหากจะเปรียบศีล 5 กับส่วนประกอบของบ้านก็เปรียบได้กับส่วนของเสาคานนั้นเองศีล 5 นั้นจัดเป็นมนุษยธรรมที่จำเป็นในสังคมมนุษย์เพราะคนเรานั้นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแต่ละคนต้องปฏิบัติตนอยู่ในหลักการที่ต้องช่วยตนเองและคนอื่นให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขคือไม่เบียดเบียนกันไม่ว่าในเรื่องใด ๆ รวมทั้งไม่เบียดเบียนตนเองอีกด้วย เบญจศีลจึงเป็นหลักการที่ประเสริฐ ที่จะทำให้นักคน สังคมอยู่อย่างมีความสุข (พระเมธีวราภรณ์, 2553)

3) **โยนิโสมนสิการ**เป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อประโยชน์สุขแก่ตัวเราเองและผู้อื่น เป็นการส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีในการฝึกอบรมตนอย่างมีสติ รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ คิดวิเคราะห์ไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน คิดตามเหตุผล และคิดแบบกุศล ทำให้เรารู้จักเลือกรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบจากภายนอก และคิดใคร่ครวญ พิจารณาอารมณ์นั้นๆ (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2540)

4) **ทิฐฐธัมมิกัตถประโยชน์** เป็นหลักธรรมอันอำนวยการประโยชน์สุขขั้นต้นอันสำเร็จประโยชน์ในหน้าที่การงานด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ (1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการงานปฏิบัติหน้าที่การงานประกอบอาชีพสุจริตมีความชำนาญรู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาอุปายวิธีสามารถจัดดำเนินการได้ผลดี (2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานของตนไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย (3) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ

รู้จักกำหนดบุคคลในท้องถิ่นที่อาศัยเลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และ (4) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ผิดเคืองหรือพุ่มพวยให้รายได้เหนือรายจ่ายมีประหยัดเก็บไว้ (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2540)

5) หลักทศ 6 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552) คือ หลักธรรมคู่สมรส แม้ว่าจะเป็น การแยกแยะให้เห็นชัดเจนถึงหน้าที่ระหว่างสามีกับภรรยา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติซึ่งเป็นวินัยบัญญัติสำหรับ คฤหัสถ์ผู้ครองเรือน (คิหิวินัย) แต่ก็ถือว่าเป็นหลักหลักธรรมกว้างๆ มิเป็นกฎตายตัว การจัดระบบ หลักธรรมเช่นนี้ไว้พุทธศาสนามุ่งถึงหลักเกณฑ์พื้นฐานอย่างกว้าง ๆ ไว้ซึ่งเมื่อสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารถที่จะมีหลักปฏิบัติที่ละเอียดไปอีกหรือข้อปลีกย่อยที่แตกต่างกันออกไปแต่ภาพกว้าง ๆ ของ หลักธรรมที่พุทธศาสนาได้วางไว้นั้นก็ยังคงรูปแบบเป็นหลักพื้นฐานอยู่ ดังนั้นหลักหลักธรรมคู่สมรสจึงถือเป็นหลักธรรมที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตของคู่สมรสอย่างครอบคลุม โดยหลักธรรมที่คู่สมรสจะพึงปฏิบัติ ต่อกันนั้นมีอยู่ 2 ประการ คือ 1) หลักธรรมของสามีที่จะพึงปฏิบัติต่อภรรยา และ 2) หลักธรรมของภรรยา ที่จะพึงปฏิบัติต่อสามี

3. รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์

รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ มี 5 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบรักเดียวใจเดียว ได้แก่ จริใจ คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน, วาจาจริง คือ มีการพูดจริงเจรจาจริงต่อกัน คือ ทำจริง ประพฤติปฏิบัติจริงต่อกัน โดยใช้หลักขรราวาสธรรม 4 เป็นแนวปฏิบัติ 2) รูปแบบการ จัดความขัดแย้งในครอบครัว โดยมีศีลมีปัญญาเสมอกัน ได้แก่ สามีภรรยามีนิสัย มีการกระทำ มีความ ประพฤติ และมีเหตุผล โดยใช้หลักศีล 5 เป็นแนวปฏิบัติ 3) รูปแบบการครองเรือนทางอารมณ์ คู่สมรส จะต้องมี อุบายมนสิการ คือ คิดถูกวิธี การศึกษาต้องสอนให้คนมีวิจิต วิริยัยและใช้วิธีการนั้นอย่าง ถูกต้องว่องไว ปถมนสิการ คือ คิดมีระเบียบ การศึกษาต้องสอนให้คนคิดต่อเนื่องอย่างเป็นธรรมมีระเบียบ ไม่กระโดดไป กระโดดมา คิดอย่างมีเป้าหมาย การณมนสิการ คือ คิดมีเหตุผล รู้จักเชื่อมโยงว่าเหตุ นั้นนำไปสู่ผลอะไร หรือผลนั้น มาจากเหตุอะไร และอุปาทกมนสิการ คือ คิดเป็นกุศลเป็นการคิดเพื่อค้นหา แก่นสาระ เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารมากมาย ต้องรู้จักกรองเอาส่วนที่เป็นประโยชน์และเหมาะสม โดย ยึดหลักธรรมโยนิโสมนิการเป็นแนวปฏิบัติ 4) รูปแบบทางด้านเศรษฐกิจในครอบครัว ตามหลักหัวใจ เศรษฐี คือ อนุฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันในการทำงานหาเลี้ยงชีพในการปฏิบัติหน้าที่ ต่าง ๆ, อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักรักษาทรัพย์สิ่งของที่มีอยู่หรือที่ได้มาให้อยู่คงทน, กัลยาณมิตตทา ถึงพร้อมด้วยความมีเพื่อนดีคือ รู้จักคบเพื่อนรู้จักหาคู่ครองที่ดี และสมชีวิตา ถึงพร้อมด้วย ความมีชีวิตเหมาะสม คือ รู้จักใช้สอยทรัพย์สมบัติกินอยู่พอเพียงไม่ฟุ่มเฟือยเกินไปไม่ผิดเคืองจนเกินไป และ 5) รูปแบบการปฏิบัติหน้าที่สามี/ภรรยา หรือความรับผิดชอบของสามี/ภรรยา คือ สามีภรรยาถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือทำตามหน้าที่ที่ตนเองมีหรือไม่รับผิดชอบ ก็จะเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา มากมาย อาทิ ไม่ร่วมเพศซึ่งกันแลกัน ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน หากมีการบังคับขู่เข็ญหรือลักลอบ

กระทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมา โดยมีหลักธรรมที่จะแก้ปัญหาได้ในการอยู่ร่วมกันระหว่างสามีภรรยา คือ ฝ่ายชายซึ่งเป็นสามีต้องปฏิบัติต่อภรรยา คือ ยกย่อง ให้เกียรติภรรยา, ไม่ดูหมิ่นภรรยา, ไม่นอกใจภรรยา, มอบความเป็นใหญ่ในการจัดงานบ้าน และมอบของกำนัลให้ตามโอกาสสำคัญ ในขณะที่ด้วยกันผู้เป็นภรณาก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสามี คือ จัดงานบ้านให้เรียบร้อย, เคารพและเอื้อเฟื้อญาติสามี, ไม่ประพฤตินอกใจสามี, จัดการทรัพย์สินสมบัติด้วยดี และขยันไม่เกียจคร้านในการงานทั้งปวง โดยยึดหลักธรรมทศ 6 เป็นแนวปฏิบัติ

อภิปรายผล

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย: การครองเรือนที่คู่สมรสปรารถนาจะอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครใจใช้ชีวิตแบบขราวาสวิสัยมีธรรมะและความรักเป็นเครื่องปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้เป็นอาจเพราะว่า การครองเรือนหรือที่เรียกเข้าใจอย่างง่ายว่า ชีวิตสมรส และมีครอบครัว หมายถึงการที่ชายและหญิงมีความพอใจในรสสัมผัสซึ่งกันและกัน แล้วมีการตกลงใจที่จะใช้ชีวิตคู่ร่วมกัน จะเผชิญกับปัญหาร่วมกัน และมีความพยายามที่จะดำเนินชีวิตร่วมกันเพื่อความสุขในการครองเรือน หรือการครองเรือนก็คือ การที่บุคคลสองคน ซึ่งต่างมีพื้นฐานจากครอบครัวเดิมต่างกัน มีความคิด ค่านิยม รสนิยมต่างกันมาอยู่ร่วมกัน ย่อมก่อให้เกิดปัญหาครอบครัว ซึ่งสาเหตุก็มาจาก การประพฤติของสามีภรรยาเป็นสำคัญ และบุคคลทั้งสองนี้เป็นผู้สามารถทำให้การครองเรือนหรือการมีคู่ครองนั้นๆ เป็นสวรรค์ที่น่าอยู่ น่าอาศัย หรือเป็นนรกที่ทุกคนในครอบครัวไม่อยากจะอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดของสุภัตราสุภาพ (2539) ที่กล่าวว่าสถาบันครอบครัวแต่ละสังคมมีค่านิยมแตกต่างกัน สังคมสมัยใหม่ สามี ภรรยา มีค่านิยมในการเลี้ยงดูครอบครัวเท่าเทียมกัน ร่วมกันรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว ลักษณะของครอบครัวไทยนิยมยกย่องชายเป็นหัวหน้า นับถือผู้อาวุโส ครอบครัวส่วนมากเป็นครอบครัวเดี่ยว มีความผูกพันทางสายโลหิต เป็นต้น และครอบครัวไทยมีความสำคัญคือครอบครัวเป็นเป้าหมายทางบุคลิกภาพ และคุณลักษณะของสมาชิกเป็นสถาบันพื้นฐานทางการศึกษาของสังคม สร้างคุณภาพชีวิต คุณลักษณะต่างๆ และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสังคม และแนวคิดของสุมนทนา สีนสวัสดิ์ (2557) กล่าวว่า การครองเรือน เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องพยายามใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ก่อปัญหาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม สิ่งที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งคือสายใยแห่งความรัก ที่เป็นตัวสอดประสานสมาชิกของครอบครัวให้เกิดความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น สามีภรรยาซึ่งถือว่าเป็นผู้นำของครอบครัวจึงมีความสำคัญ ในการดำเนินภารกิจนี้ร่วมกัน พื้นฐานของครอบครัวในระยะแรกก็คือ การอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา การเป็นคู่ครองร่วมทุกข์ร่วมสุขของสามีภรรยา เป็นความมั่นคงของสถาบันครอบครัวคู่สามีภรรยาเป็นจุดเริ่มต้นของสัมพันธ์ภาพที่สำคัญที่สุดในครอบครัว เพราะถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยามีความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกัน พยายามปรับตัวเข้าหากันมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันย่อมทำให้ครอบครัวนั้นราบรื่นและมั่นคง และสอดคล้องกับงานวิจัยของภิรมย์ บุญยัม (2554) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาหลักการเลือกคู่ใน

คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การเลือกคู่ของคนในสังคมไทยนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ คนหนุ่มสาวมีอิสระเสรีในการเลือกคู่มากขึ้นเนื่องจากความเจริญและการไหลบ่ามาของวัฒนธรรมแบบตะวันตกทำให้ผู้คนสนใจในเรื่องวัตถุมากกว่าจิตใจ ซึ่งเป็นผลทำให้มีการเลือกคู่กันอย่างเสรี และผลจากการเลือกคู่กันอย่างเสรีนั้นก็ทำให้เกิดข้อผิดพลาดหรือมีข้อเสียอันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาโดยเฉพาะปัญหาการหย่าร้างของคู่สามีภรรยา หรือมีการทิ้งภาระเรื่องเด็กกำพร้าไว้ให้เป็นปัญหาทางสังคมตามมา การหย่าร้างหรือความไม่มั่นคงของครอบครัวนั้นถือว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดมาจากการเลือกคู่และการใช้ชีวิตภายหลังการเลือกคู่นั้น หรือหากพิจารณาในภาษาสมัยใหม่การหย่าถือว่าเป็นเหตุมาจากการตาและบิดาที่ไม่สามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์

2. หลักพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับการครองเรือน: การครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ถือปฏิบัติตามหลัก 1) ขรवासธรรม 2) ศีล 5 3) โยนิโสมนสิการ 4) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ และ 5) หลักทศ 6 ทั้งนี้เป็นอาจเพราะว่า หลักธรรมสำหรับการครองเรือนที่สืบค้นมาทั้ง 6 หลักธรรมนั้น ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ธรรมของผู้ครองเรือนหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ หลักการครองครอบครัวของคนทั่วไป พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงแสดงไว้ว่าผู้ที่ปึงปฏิบัติตนอย่างไร ผู้ที่เป็นภรรยาจะปึงปฏิบัติอย่างไรซึ่งจะเป็นการประคับประคองให้ชีวิตดำเนินไปอย่างถูกต้อง ไม่เป็นเหตุนำมาซึ่งความเดือดร้อน (ตามที่ปรากฏในความคิดเห็นที่ 1) ถ้าทั้งฝ่ายชาย และ ฝ่ายหญิง ต่างก็เป็นคนดีทั้งคู่ย่อมประพฤตินิสัยที่ถูกต้องดีงาม ก็เป็นการอยู่ร่วมกันของคนดีทั้งคู่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่าเป็นชายเทวดาอยู่ร่วมกับหญิงเทวดา ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่ตายไปจากคุณความดีตั้งข้อความจากปฐมสังวาสสูตรการอยู่ร่วมกันเป็นสามีภรรยา สิ่งที่ควรพิจารณาเป็นอย่างยิ่งชีวิตแต่ละภพในแต่ละชาตินั้นสั้นแสนสั้น ไม่ได้ยั่งยืนนาน ในที่สุดแล้วทุกคนจะก็จะจากโลกนี้ไป ทอดทิ้งกันและกัน ด้วยความตายที่เกิดขึ้น ดังนั้น สิ่งที่จะเป็นที่พึ่งที่แท้จริงในชีวิต คือ กุศลธรรม ความดีทั้งหลายทั้งปวงโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ปัญญา ความเข้าใจถูกเห็นถูก อันเกิดจากการฟังพระธรรมศึกษาพระธรรมสะสมความเข้าใจถูกเห็นถูกไปตามทำดับและปัญญานี้เอง จะเป็นแสงสว่างของชีวิตนำทางให้แต่ละชีวิตดำเนินไปในทางที่ถูกต้องดีงามเป็นกุศลธรรม (ไม่ว่าจะเป็นใคร อยู่ในฐานะใดก็ตาม) ถอยออกห่างจากอกุศลธรรม มากยิ่งขึ้น ประยงค์แสนบุราณ (2557) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ขรवासธรรม” ในหนังสือพระพุทธศาสนาเถรวาท คณะมนุษยและสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่นว่า หมายถึง ธรรมของผู้ครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์หลักการครองครอบครัวของคนทั่ว ๆ ไปหลักการอยู่ด้วยกันของครอบครัว กล่าวคือ สามีภรรยาจะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข และการรักษาศีล 5 ไสว มาลาทอง (2542) กล่าวว่า เบญจศีลเป็นบทบัญญัติทางสังคมที่มนุษย์รุ่นก่อน ๆ ได้วางไว้เป็นหลักข้อปฏิบัติสำหรับปกครองหมู่คณะเพื่อให้หมู่คณะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขไม่เบียดเบียนเอารัดเอาเปรียบกัน เบญจศีลเป็นเครื่องมือสำหรับวัดความเป็นมนุษย์เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าผู้นั้นมีความเป็นมนุษย์สมบูรณ์หรือไม่ เป็นมนุษย์ธรรม คือธรรมที่เป็นเครื่องวัดความเป็นมนุษย์เพราะศีลแต่ละข้อนั้นท่านวางไว้เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ในแต่ละทาง

3. รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์: รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ มี 5 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบรักเดียวใจเดียว 2) รูปแบบการจัดความขัดแย้งในครอบครัว 3) รูปแบบทางอารมณ์ 4) รูปแบบทางด้านเศรษฐกิจในครอบครัว, และ 5) รูปแบบความล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่สามี/ภรรยา

3.1 รูปแบบรักเดียวใจเดียว ชื่อสัตย์ต่อคู่สมรสจากปัญหาการนอกใจ นำไปสู่การหย่าร้าง การหย่าร้าง หมายถึง การสิ้นสุดของชีวิตคู่ เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้หรือมีเหตุผลทางสังคมอย่างอื่น การหย่าร้างของคู่สมรส ของคู่จดทะเบียนสมรสมี 2 แบบ คือ การหย่าโดยความยินยอมทั้งสองฝ่าย และการหย่าโดยการฟ้องหย่า การหย่าโดยความยินยอมทั้งสองฝ่าย ที่ทำการจดทะเบียนสมรสจะไปทำการหย่ากันที่อำเภอ ตกลงกันในเรื่องทรัพย์สิน บุตร ค่าเลี้ยงดู และบันทึกไว้เป็นหลักฐาน พร้อมด้วยพยาน 2 คนเรียกว่า จดทะเบียนหย่า การหย่าร้างก่อให้เกิดผลเสียคือ นำความผิดหวังมาสู่คู่สมรส และบุตร ทำให้เสียบุคลิกภาพ เกิดความทุกข์ทรมานใจ การหย่าร้างยังก่อให้เกิดปัญหาสังคม เช่น โสเภณี ปัญหาเด็กและเยาวชน ฯลฯ เกิดความหมองเหม็นระหว่างความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องทั้งสองฝ่าย และฝ่ายหญิงมักประสบปัญหาการดิ้นรนแสวงหาการเลี้ยงชีพและบุตรซึ่งสอดคล้องกับปัญญานันทะภิกขุ ได้ให้ความหมายของหลักฆราวาสธรรมในหนังสือ ธรรมครองเรือนคุณสมบัติของผู้ครองเรือน ว่าเมื่อเราทราบว่ประเทศไทยกำลังต้องการคนดีมีศีลธรรม เพื่อช่วยกันชาติไปสู่ความเจริญแล้วเป็นหน้าที่ของพวกเราทุกคนที่มีส่วนในการนำเด็ก จงช่วยกันกระทำความดีให้เด็กเห็นเป็นเยี่ยงอย่าง ให้เด็กจดจำแต่ภาพที่ควรจำ และจะเป็นประโยชน์แก่เขาในอนาคตอย่าได้กระทำสิ่งใดๆ ซึ่งเป็นดังที่พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต) (2553) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า ปัญหาความขัดแย้งของครอบครัวไทย พบว่า มีปัญหาที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ 1) ปัญหาความขัดแย้งขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาความแตกต่างด้านลักษณะนิสัย ทักษะคติ หรือบุคลิกภาพที่เป็นเชิงปัจเจกบุคคล หรือมาจากครอบครัวเดิม 2) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของครอบครัว เช่นปัญหาด้านการเงิน และปัญหาของบุคคลในครอบครัวที่ไม่ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นปัญหาระดับกลาง 3) ปัญหาความขัดแย้งในระดับรุนแรงของครอบครัว เช่น ปัญหาการหย่าร้างการนอกใจการไปมีภรรยาหรือสามีใหม่ การทะเลาะเบาะแว้งขั้นรุนแรงที่นำไปสู่การทำร้ายซึ่งกันและกันหรือนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวจนไม่สามารถประคับประคองสภาพครอบครัวให้อยู่รอดมั่นคงได้

3.2 รูปแบบความขัดแย้งในครอบครัวของคู่สมรส จากปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว แม้ในครอบครัวที่บอกว่ามีความสุขสงบราบรื่นอย่างมาก ก็มีความขัดแย้ง เพราะว่าชีวิตคนสองคนที่มีแบบแผนชีวิตที่แตกต่างกันมาอยู่ร่วมกัน ย่อมมีความคิดที่แตกต่างกันสาเหตุของความขัดแย้ง ด้านความรัก เมื่อครั้งรักกันนั้น ทุกอย่างได้รับการยอมรับและยกเว้น ครั้นเวลาผ่านไปความเคยชิน และความรักค่อยๆ ลดลงเหลือความผูกพัน ความรับผิดชอบและการยึดถืออุดมการณ์ด้านชีวิตครอบครัวของแต่ละคน เมื่อมีชีวิตคู่เป้าหมายชีวิตคู่จะมีความสำคัญกว่าเป้าหมายส่วนตัว และบุคลิกส่วนตัวของแต่ละคนก็จะถูกเปิดเผย

ออกมาตามวาระและโอกาส ยิ่งถ้าหากบุคคลนั้นมีความคิดที่ต้องการเป้าหมายส่วนตนยิ่งใหญ่กว่าเป้าหมายชีวิต ก็ยิ่งจะทำให้ความขัดแย้งรุนแรงมากขึ้น ก่อให้เกิดภาวะวิกฤติขึ้นในครอบครัวนั้นมีพื้นฐานมาจากสาเหตุต่าง ๆ ได้แก่ 1. บทบาทของแต่ละคนในครอบครัว เพราะปัจจุบันนี้การแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนไม่มีอีกแล้ว มีแต่การช่วยเหลือกัน เพราะหญิงชายต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวช่วยเหลือกัน 2. นิสัยส่วนตัวที่มาจากแบบแผนชีวิตจากครอบครัวเดิม มีนิสัยส่วนตัวบางอย่างที่คู่สมรสต้องปรับเปลี่ยน แต่บางคนไม่ยอมปรับและบางคนปรับไม่ได้ เช่น เจ้าระเบียบ ไม่มีระเบียบ ใจน้อย ใจร้อน โกรธง่าย ความคาดหวังกับอีกฝ่ายหนึ่ง 3. ทศนคติในการเลี้ยงดูที่ต่างกัน เรื่องการใช้ชีวิต การประหยัด ค่านิยม เรื่องโรงเรียนการให้ความสำคัญกับเรื่องการแต่งกาย โรงเรียน การรับประทานอาหาร 4. เรื่องเพศ รสนิยมทางเพศ และ 5. ความกดดันในชีวิตประจำวัน จากการทำงาน ปัญหาจากที่ทำงาน เศรษฐกิจ คนที่เครียดจากสิ่งต่าง ๆ รอบตัวก็จะง่ายต่อการเกิดอารมณ์เสียซึ่งสอดคล้องกับพระมหาวชิตร คมภีโร (ศิริรัตน์) (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อุดมคติชีวิตคู่สมรสในพุทธปรัชญาเถรวาท “ ว่า ชีวิตคู่ที่กลมกลืนกัน ถือเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะทำให้ครองรักกันได้ยืนยาว ซึ่งเรียกว่า สมชีวิตรวม 4 ประการ คือ 1) สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน 2) สมสีลา มีศีลเสมอกัน 3) สมจาคา มีจาคะเสมอกัน 4) สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน และหลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่สามิภรรยาประพฤติปฏิบัติร่วมกันนั้นสามารถสรุปลงเป็น 3 ข้อด้วยกัน คือ ทาน ศีล และภavana

3.3 รูปแบบการครองเรือนของคู่สมรสที่เกิดจากอารมณ์ซึ่งกันและกัน เป็นความสามารถทางอารมณ์ที่จะตอบสนองต่อกันอย่างเหมาะสมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณอารมณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ทั้งอารมณ์เชิงบวก เช่น รัก เป็นสุข ยินดี และอารมณ์เชิงลบ เช่น กลัว เกรี้ยว โกรธ เสียใจ ผิดหวัง ครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้ดีจะแสดงอารมณ์ได้หลายแบบในปริมาณและสถานการณ์ที่เหมาะสม ชุมชนบรรพบุรุษดั้งเดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมเป็นสังคมที่พึ่งพาตนเองได้ในท้องถิ่นวัฒนธรรมแบบบรรพบุรุษโดยมากที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันมักสนิทสนมกันมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ คนส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมและอาชีพคล้ายคลึงกัน ชาวไร่ชาวนามักนับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด มีระบบความคิดความเชื่อและประเพณีผูกพันกับที่ดินและสิ่งเหนือธรรมชาติมักมีพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการเกษตรกรรมในแต่ละฤดูกาลจะได้ผลดี บางชุมชนมีประเพณีการจัดพิธีกรรมอย่างหรรษาซึ่งจัดโดยผู้มีฐานะดีในท้องถิ่นเพื่อแสดงฐานะทางสังคมของตน บางครอบครัวอาจมีคนที่มีความชำนาญพิเศษเฉพาะด้านมากกว่าครอบครัวอื่นด้วย วัฒนธรรมบรรพบุรุษเป็นวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเช่นช่างฝีมือ ช่างตีเหล็ก ช่างทอผ้า และรวมไปถึงช่างฝีมืออื่นๆ ที่ผลิตได้จากวัตถุทางธรรมชาติคนอื่นๆ ก็อาจจะเรียนรู้และฝึกฝนได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องจากวิทยาการในระดับพื้นฐานยังไม่สลับซับซ้อนจนทำให้มีการผูกขาดภายในกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดได้ บางครอบครัวอาจมีความแตกต่างทางฐานะ ทางเศรษฐกิจและสังคม แต่การดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกันมากจนถือว่าเป็นคนละชนชั้นภายในชุมชนเดียวกัน ชาวชนบทอาจจะมีการแข่งขันกันบ้างในทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับท้องถิ่น คนในชนบทส่วนมากมักถือว่าปัจจัยการผลิตของครอบครัวเป็นของกลางสำหรับทุกคนซึ่งหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ดูแลและตัดสินใจ

ในการใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสมครอบครัวมักแบ่งทรัพย์สินบางส่วนให้สมาชิกเมื่อบุคคลนั้นแต่งงานแล้วและต้องแยกเรือนไปอยู่กับคู่ครองต่างหาก สิ่งที่ครอบครัวแบ่งให้มักเป็นสัตว์เลี้ยงสิ่งของเครื่องใช้ประจำวันหรือ เครื่องประดับต่าง ๆ ระบบเครือญาติมีความสำคัญในชนบทมาก การสืบทอดมรดกและสิทธิทำกินในที่ดินทำกินรวมทั้งความเป็นปึกแผ่นทางสังคมได้มาจากโครงสร้างของระบบเครือญาติ วัฒนธรรมแบบชนบทเริ่มมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรระดับท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับพระสุพรรณ อนุบาลโย (พลรักษา) (2557) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การนำความซื่อสัตย์มาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย” พบว่า ลักษณะความซื่อสัตย์ที่แสดงออกทางพฤติกรรมของตนและบุคคลอื่น มีอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) ความประพฤติด้วยความจริงมี 3 ทาง คือ ทางใจ หมายถึง ความจริงใจ ไม่หลอกลวง เรียกว่ามนัสสุจริต ทางวาจา หมายถึง พูดจริง การกล่าวคำสัตย์ เรียกว่าวจีสุจริต ทางกาย หมายถึง ทำจริง การกระทำจริง การรักษาความสัตย์สุจริต เรียกว่ากายสุจริต (2) ความประพฤติไม่เอนเอียง คือ ความซื่อตรง หมายถึง ซื่อตรงต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่น ต่อเวลา ต่อคำพูด ต่อบทบาทหน้าที่ ต่อคำมั่นสัญญา และความจงรักภักดี ไม่ประพฤตินอกใจ

3.4 รูปแบบทางด้านเศรษฐกิจในครอบครัว ปัญหาด้านเศรษฐกิจในครอบครัว สังคมไทยเป็นสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนามายาวนานตั้งแต่ยุคสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา มาจนกระทั่งสมัยรัตนโกสินทร์จากการศึกษาแนวคิดการติดต่อวัฒนธรรม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตลอดจนถึงการผสมผสานวิถีชีวิตจากตะวันตกที่ดีล้วนแต่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนการผสมกลมกลืนระหว่างตะวันตกกับตะวันออก เพราะหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่อง ศีลธรรมและจริยธรรม ซึ่งทำให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบสันติสุขมาช้านาน แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยทำให้หลักแห่งความดีงามทางกาย วาจาใจ ถูกละเลยเพิกเฉยกันเป็นอันมาก หลักหัวใจเศรษฐกิจ 4 ประการ คือ 1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันในการทำงานหาเลี้ยงชีพในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ 2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักรักษาทรัพย์สิ่งของที่มีอยู่หรือที่ได้มาให้อยู่คงทน 3) กัลยาณมิตตตา ถึงพร้อมด้วยความมีเพื่อนดีคือ รู้จักคบเพื่อนรู้จักหาคู่ครองที่ดี และ 4) สมชีวิตา ถึงพร้อมด้วยความมีชีวิตเหมาะสม คือ รู้จักใช้สอยทรัพย์สมบัติกินอยู่พอเพียงไม่ฟุ่มเฟือยเกินไปไม่ผิดเคืองจนเกินไปซึ่งสอดคล้องกับชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาครอบครัวว่า ความสัมพันธ์สภาพสังคมจริงที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ครอบครัวมีลักษณะเป็นที่รองรับเคราะห์กรรมของสังคมเกิดความเปลี่ยนแปลง ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวต่างไม่มีเวลาให้แก่กัน ต่างคนต่างดิ้นรน เพื่อสมดุลภายในครอบครัว พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ลูกต้องเรียนอย่างหนักเพื่อความเท่าเทียมกัน การแสวงหาทางการศึกษา ขาดการดูแลให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว เป็นไปตามที่พรพร หงษ์สุวรรณ (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง “เหตุทำให้คดีอาญายอมความ: ศึกษากรณีความผิดบางฐานระหว่างสามีภรรยา” พบว่า การที่ประมวลกฎหมายหมายอาญา มาตรา 71 บัญญัติไว้แต่เพียงเกี่ยวกับทรัพย์เท่านั้นคงไม่เพียงพอกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ประกอบกับกรณีตามประมวลกฎหมายอาญาน่าจะยังคงมี

ความผิดอาญาแผ่นดินบางฐานที่อยู่ในวิสัยที่สามารถกำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยนำความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยามาเป็นเหตุในการบัญญัติความผิดที่ว่ามานี้ได้แก่ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ตามมาตรา 295 ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ตามมาตรา 390 และความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ตามมาตรา 391 ส่วนความผิดฐานข่มขืนใจผู้อื่น ตามมาตรา 309 วรรคแรก และความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขัง ตามมาตรา 310 วรรคแรกนั้น สามารถที่จะนำมาเป็นข้ออ้างในการสนับสนุนให้ความผิดทั้งสามฐานดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ โดยนำความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยามาเป็นเหตุในการบัญญัติ เพราะความผิดดังกล่าวมีคุณธรรมทางกฎหมาย คือ ความปลอดภัยของร่างกาย ซึ่งถือเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนบุคคลโดยแท้โดยนำความสัมพันธ์สามีภริยามาเป็นเหตุในการบัญญัติ โดยบัญญัติเพิ่มเติมเข้าไปในประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งสถานภาพความมั่นคงในสถาบันครอบครัว และยังเป็นการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลซึ่งถือว่าเป็นผลพลอยได้อีกทางหนึ่งด้วย (พชรพร หงส์สุวรรณ, 2555)

3.5 รูปแบบการปฏิบัติหน้าที่สามี/ภรรยา หรือความไม่รับผิดชอบในหน้าที่สามี/ภรรยา การปฏิบัติตนตามหน้าที่และความรับผิดชอบตามสถานภาพในครอบครัว การบ่มเพาะความรัก ความเมตตา ปรารถนาดีอ่อนโยน และเอื้อประโยชน์ต่อกัน รวมถึงการสื่อสารกันด้วยใจที่เปิดกว้าง การศึกษาพื้นฐานทางธรรมชาติของกันและกันโดยเฉพาะในทางเพศเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเห็นอกเห็นใจกันให้เกิดแก่สมาชิกครอบครัว และแผ่ขยายออกสู่ชุมชนและสังคม ก็จะสามารถพัฒนาให้คนในครอบครัวของหมู่บ้านมีความเป็นอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ สันติสุข ปราศจากการใช้กำลังรุนแรงให้เกิดความบอบช้ำทั้งทางร่างกาย และจิตใจของกันและกัน สอดคล้องกับภริมย์ บุญยัม (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักการเลือกคู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า แนวคิดในการเลือกคู่ทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญต่อการเลือกคู่โดยได้วางหน้าที่ของชายและหญิง หรือสามีภรรยา บทบาทและหน้าที่ของภริยามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว โดยหน้าที่ของภริยา ต้องมีหน้าที่ จัดการงานดี สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี ไม่ประพฤตินอกใจ รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้ และขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจการทั้งปวง ส่วนหน้าที่ของสามี มีหน้าที่ ยกย่องภริยา ไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤตินอกใจมอบความเป็นใหญ่ให้และให้เครื่องแต่งตัว คัมภีร์พระไตรปิฎกไม่ปรากฏรูปแบบการเลือกคู่ แต่ได้สรุปแบบรูปการเลือกคู่โดยพิจารณาจากพระสูตรที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พบว่า รูปแบบการเลือกคู่ ได้แก่ รูปแบบที่พ่อแม่เป็นฝ่ายจัดหาคู่ครองให้ รูปแบบที่ชายและหญิงหาคู่ครองกันเอง และรูปแบบที่มีคนกลางเป็นฝ่ายจัดหาคู่ครองให้ หลักการเลือกคู่ที่ปรากฏตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ เลือกจากลักษณะของหญิงและชายที่มีลักษณะรูปร่าง มีสติปัญญาดี และเป็นคนดีมีศีลธรรมเลือกจากลักษณะของชายและหญิงที่มีความเหมาะสมกัน คือมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจิตใจช่วยเหลือเกื้อกูลเสมอกัน และมีปัญญาเสมอกัน เลือกคู่ครองจากชายและหญิงที่มียึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยต้องมีศีล 5 เป็นพื้นฐาน

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ เป็นการนำพุทธจริยศาสตร์ประกอบด้วย หลักฆราวาสธรรม, หลักศีล 5, หลักโยนิโสมนสิการ, หลักหัวใจเศรษฐกิจ และหลักทศ 6

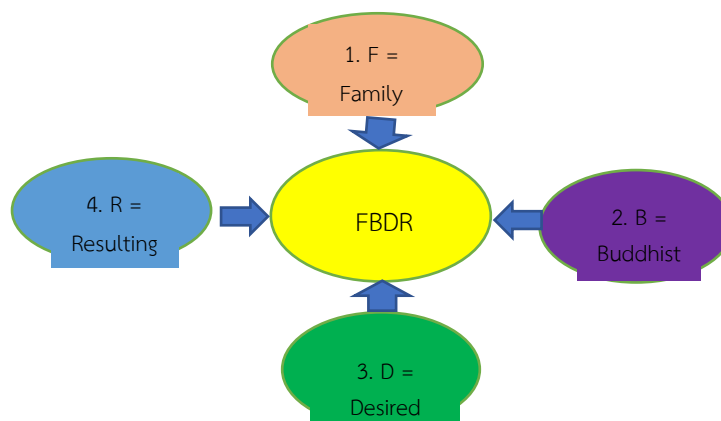
องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือทำให้ทราบรูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ โดยสามารถสรุปเป็น “FBDR AEW MODEL” โดยมีที่มาดังนี้

1. F = Family problems หมายถึง ปัญหาของคู่สามีภรรยาที่ส่งผลให้เป็นครอบครัวไม่พึงประสงค์ ประกอบด้วย ปัญหาการนอกใจ ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว ปัญหาทางอารมณ์ ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาขาดความรับผิดชอบ

2. B = Buddhist ethics หมายถึง หลักพุทธจริยศาสตร์ที่นำมาใช้ในการครองเรือนเพื่อให้เกิดการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย ประกอบด้วยหลักฆราวาสธรรม, หลักศีล 5, หลักโยนิโสมนสิการ, หลักหัวใจเศรษฐกิจ และหลักทศ 6

3. D = Desired style of living หมายถึง รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย ประกอบด้วย รูปแบบรักเดียวใจเดียว มีความซื่อสัตย์ต่อกันและกันของสามีภรรยา จัดปัญหาได้โดยใช้หลักฆราวาสธรรม, รูปแบบความขัดแย้งในครอบครัว จัดปัญหาได้ด้วยหลักศีล 5, รูปแบบการครองเรือนทางอารมณ์ ซึ่งเป็นปัญหาการใช้อารมณ์ซึ่งกันและกันของสามีภรรยา จัดปัญหาได้ด้วยหลักโยนิโสมนสิการ, รูปแบบทางด้านเศรษฐกิจ ในเมื่อครอบครัวมีปัญหาเรื่องรายได้ รายรับรายจ่ายในครอบครัว สามีภรรยาจะต้องร่วมกัน จัดปัญหาได้ด้วยหลักหัวใจเศรษฐกิจ และรูปแบบการไม่ทำหน้าที่สามี/ภรรยา หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายที่เป็นสามีภรรยาขาดความรับผิดชอบปัญหาย่อมเกิดขึ้น จึงจัดปัญหาด้วยหลักทศ 6

4. R = Resulting in หมายถึง คู่สามีภรรยาได้ปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์แล้วจะส่งผลให้ครอบครัวมีความสุข สังคมเป็นสุข จนก่อให้เกิดความมั่นคงของประเทศชาติสืบไป ตามรูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ คือ FBDR AEW MODEL ดังแผนภาพนี้



สรุป

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) การครองเรือนที่คู่สมรสปรารถนาจะอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครใจใช้ชีวิตแบบฆราวาสวิสัยมีธรรมะและความรักเป็นเครื่องปฏิบัติร่วมกัน 2) การครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ถือปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม ศีล 5 โยนิโสมนสิการ ติฎฐธัมมิกัตถประโยชน์ และหลักทศ 6 3. รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ มี 5 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบรักเดียวใจเดียว 2) รูปแบบการจัดความขัดแย้งในครอบครัว 3) รูปแบบทางอารมณ์ 4) รูปแบบทางด้านเศรษฐกิจในครอบครัว และ 5) รูปแบบการปฏิบัติหน้าที่สามี/ภรรยา 4. รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ คือ “FBDR AEW MODEL” กล่าวคือ 1) F = Family problems หมายถึง ปัญหาการครองเรือน 2) B = Buddhist ethics หมายถึง หลักพุทธจริยศาสตร์ที่นำมาใช้ในการครองเรือน 3) D = Desired style of living หมายถึง รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทย และ 4) R = Resulting in หมายถึง คู่สามีภรรยาได้ปฏิบัติตามหลักพุทธจริยศาสตร์

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ของสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบาย ควรมีการประชุม หรือ สัมมนาเชิงวิชาการ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยให้ชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สอดแทรกมีกิจกรรมเกี่ยวกับการแสดงหรือนำนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การปฏิบัติ ควรมีแบบอย่างของการครองเรือนตามหลักพุทธจริยศาสตร์ และการครองเรือนที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นแบบอย่างในชุมชน และส่งเสริมหรือสนับสนุนให้รางวัล ยกย่อง เชิดชู เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในชุมชน ซึ่งจะออกมาเป็นรูปแบบกิจกรรมในวันสำคัญของสังคมไทย

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการทบทวนครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยการครองเรือนในประเด็นเกี่ยวกับทดลอง มีระยะเวลา กำหนดขอบเขต สมมุติฐาน เพื่อเป็นการนำมาปฏิบัติตามขั้นตอน และเพื่อแก้ปัญหาแบบเจาะจงในแต่ละครอบครัวที่กำหนดเอาไว้

2) ควรมีการศึกษาวิจัยการครองเรือนตามหลักวิธีการของศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อผสมผสานองค์ความรู้เพื่อให้เข้ากับสมัยปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. (2554). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญประกอบ ภาณุรัตน์. (2531). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่มั่นคงในชีวิตสมรส : ศึกษากรณีสตรีที่สมรสแล้วภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจและเอกชน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประยงค์ แสนบุราณ. (2557). พระพุทธศาสนาเถรวาท. ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คัลลังนานาวิทยา.
- ธรรมสภา. (2545). ชีวิต การงาน หลักธรรม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และ สถาบันบันลือธรรม.
- พชรพร หงส์สุวรรณ. (2555). เหตุทำให้คดีอาญายอมความได้ : ศึกษากรณีความผิดบางฐานระหว่างสามีภริยา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุติโต). (2553). การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบุญแทน ชันศรี. (2539). ศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนเกี่ยวกับการครองเรือนในพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2566). ต้นไม้แห่งชีวิตคู่. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2545). ชีวิตคู่ที่มีคุณค่า. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). ภูมิธรรมชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก จำกัด.
- พระมหาวิจิตร คมภีโร (ศิริรัตน์). (2548). อุดมคติชีวิตคู่สมรสในพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระเมธีวราภรณ์. (2553). เบญจศีลเบญจธรรมอุดมชีวิตมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นบุญ.
- พระสุพัฒน์ อนาลโย (พลรักษา). (2557). การนำความซื่อสัตย์มาใช้เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวไทย. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภิรมย์ บุญยิ้ม. (2554). การศึกษาหลักการเลือกคู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไสว มาลาทอง. (2542). คู่มือจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.

สุพัตรา สุภาพ. (2539). ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สมัทนา สีนสวัสดิ์. (2557). ครอบครัว : การจัดการความขัดแย้งของคู่สมรสเพื่อการครองรักอย่างยั่งยืน.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2540). พุทธวิธีสอนจากพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: เพชรรุ่ง.

